

*yordam
edebiyat*

Eserin orijinal adı:
Fünf Tage im Juni: Roman
(C. Bertelsmann Verlag, M n h, 1974)

Çeviride esas alınan baskı:
Five Days in June: A Novel
(Hodder&Stoughton Ltd., Londra, 1977)

İki dilli bir yazar olan Stefan Heym, eserlerinin pek çoğunu İngilizce yazmış, daha sonra kendisi Almancaya  evirmiştir. *Haziranda Be  Gün*’ün de ilk taslağının İngilizce yazıldığına dair iddialar bulunmakla birlikte, kitap ilk kez 1974 yılında –Doğu Almanya’nın sansürü sebebiyle Batı Almanya’da– Almanca olarak yayımlanmış, 1977 yılında bizzat yazar tarafından İngilizce baskısı hazırlanmıştır. Yordam Edebiyat olarak biz de kitabı Türkçeye kazandırırken bu İngilizce baskıyı esas aldık. –*Yordam Edebiyat*

STEFAN HEYM

HAZİRANDA
BEŞ GÜN

ROMAN

TÜRKÇESİ

MURAT ERENEL

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 144 • **Haziranda Beş Gün** • Stefan Heym
ISBN 978-605-172-765-3 • *Türkçesi:* Murat Erenel • *Redaksiyon:* Cem Eroğul
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Kasım 2025
© Stefan Heym, 1977; © Yordam Kitap, 2025

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Kuloğlu Mahallesi Altıpatlar Sokak Çubukçu Çıkmaşı No.1/A Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordam.edebiyat

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

HAZİRANDA BEŞ GÜN

ROMAN

Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nin Nisan 1954'teki Dördüncü Parti Kongresinde Kabul Edilen Tüzüğü'nün "Parti Üyeleri, Görevleri ve Hakları" Başlıklı Maddesinin 2'nci Fıkrasının h Bendi.

Her parti üyesinin görevi, ... özeleştiriyi ve saflardan gelen eleştirileri geliştirmek, partinin faaliyetlerindeki eksiklikleri korkmadan ve hiç kimseyi kayırmadan ortaya koymak ve bunların giderilmesine yardımcı olmak; gerçeği yaldızlamaya ve başarı sarhoşluğuna kapılma eğilimine karşı çıkmak, eleştirileri bastırmaya ya da özür dileyerek veya sahte övgülerle geçiştirmeye yönelik tüm girişimlere karşı mücadele etmektir...

ÖNSÖZ

13 Haziran 1953, Cumartesi, Saat 14.00

... DEDİ BANGGARTZ, “ya parti kararlarına sadık kalırsınız ya da sonuçlarına katlanırsınız Yoldaş Witte. Bu kadar basit.”

Witte parti sekreteri için üzüntü duydu. Banggartz söylediklerini inanarak söylüyordu, ama zaten dile getirdikleri çoğu zaman inanmak istediklerinden ibaretti.

“Korkarım ki, Yoldaş Banggartz,” diye yanıtladı Witte, “bu benim için o kadar basit değil.”

Banggartz evrak çantasından birkaç sayfalık bir belge çıkardı. Witte, kendisinin yazıp Yoldaş Dreesen’e göndermiş olduğu raporu hemen tanıdı. Raporun şu ya da bu şekilde Banggartz’ın önüne geleceğini ve “Bu konuda ne düşünüyorsunuz?” sorusuyla birlikte meseleyi çözmesi için Banggartz’a talimat verileceğini önceden tahmin etmeliydi.

Dr. Rottluff araya girdi: “Herhangi bir konu elbette görüş ayrılıkları yaratabilir. Özellikle de konu çalışma normlarının genel olarak artırılması olduğunda.” Gözlüklerini sildi ve kırışmış ince kaşlarının altına yerleştirdi. “Yaşadığımız zorlukları hepimiz biliyoruz. Maliyetleri zar zor karşıladığımızı söylemek bana da hiç keyif vermiyor. Bu fabrikanın eski sahiplerinin bu durumda atacakları adımlar çok daha farklı olurdu. Verimliliği artırmaktan başka çaremiz yok. Sadece VEB Merkur’da değil, her yerde.”

“Evet, kesinlikle,” diyerek başını salladı Witte.

Witte'nin ikna edilmeye ihtiyacı yoktu, hele ki yeni sahipleri olan halk için hizmet veren ve şu anda fabrikanın başında bulunan Dr. Rottluff tarafından ikna edilmeye hiç ihtiyacı yoktu.

“Yüzde onluk bir norm artışı işçilerin üstesinden gelebilecekleri bir şey,” dedi Dr. Rottluff. “Yüzde elli, hatta yüzde altmış oranında artış sağlayanlar bile var.”

“Tabii bir de diğerleri var,” dedi Witte.

“Burada bütün mesele siyasi ve ideolojik eğitim meselesidir,” diyen Banggartz'ın sesi yükseldi. “Biz partiyiz, kitlelerin itici gücü, öncüsüyüz. Onların arkasından sürüklenmemizi, ağırdan almamızı, mücadeleden kaçınmamızı mı istiyorsunuz?”

“Ben sadece çalışma normlarını artırabilecek durumda olanlarla, bunun için gerekli koşullar yaratılmadığı sürece bunu yapamayacak olanlar arasında bir ayrım yapılmasını istiyorum,” dedi Witte. “İnsanlara emretmemizi değil, onları ikna etmemizi istiyorum. Kendimizi soyutlamadan, en azından fabrikadaki kilit çalışanları kazanmak istiyorum.”

“Yani partinin ve hükümetin yönergelerinin yanlış olduğunu mu düşünüyorsunuz?”

“Belki de işçilerin bilinç düzeyini abartıyoruz.”

“Size apaçık bir soru yönelttim Yoldaş Witte. Bu konudaki tutumunuz nedir?”

Bu sözler, ağır ve bunaltıcı havada asılı kaldı.

“Belki hatırlamak istersiniz, daha birkaç gün önce hem parti hem de hükümet bazı tedbirlerinin çok sert olduğunu kabul etti ve bunları geri çekerek, ‘Yeni Rota’ adını verdikleri şeyi ilan etti,” dedi Witte.

“Şimdi de tüm hat boyunca bir geri çekilme borusu mu çalmak istiyorsunuz?” Banggartz meydan okurcasına masasının üzerinden Witte'ye doğru eğildi. “Hiçbir yerde norm artışlarının geri çekilmesinden söz edildiğini duymadım.”

“Geri çekilmek... Anlatmaya çalıştığım şey şu: Bu norm artışlarını salt idari bir işlemle gerçekleştiremezsiniz. *Bu bizi, büyük bir yenilgiye değilse bile, geri çekilmeye zorlar.*”

“Bitmek bilmeyen kuşkularınız, işte sizi yenilgiye götüren de bu; parti sizden kararlılık talep ettiğinde kaçmanız ve geri adım atmanız.”

Witte ayağa kalktı. Açık pencereden, sokağın karşısındaki çalışma salonunun sıvaları dökülmüş duvarının kirli gri rengini gördü. Sokağın aşağısında birkaç kadın işçi aralarında gülüşüyordu. Hayatı boyunca parti ondan kararlı ve katı olmasını talep etmişti. Kendisine, karısına ve herkese karşı hep katı davranmıştı. Şu anda da kendisine karşı katıydı. Oysa küçük bir ödün karşılığında işin içinden sıyrılıp huzura kavuşmak ne kadar kolay olurdu.

Dr. Rottluff bir kez daha arayı bulmaya çalıştı: “Siz, bizzat kendiniz çalışma salonlarına gittiniz, işçilerle konuştunuz ve onların kişisel performans taahhütlerinde –ki aralarında mükemmel taahhütler de vardı– yüzde on artıştan çok daha fazlasını vadetmelerini sağladınız!”

“Doğru,” dedi pencerenin önündeki Witte, “sonunda sırf benden kurtulmak için taahhütlerini imzalayana kadar konuşmaktan dilimde tüy bitti. Bu işi asla bu şekilde başaramayacağımızı da böylece anlamış oldum. Parti Komitesinde de bu konuyu dile getirdim, ayrıca raporumu da yazdım.”

Banggartz’ın yüzü kızardı. “Raporunuz; parti çalışmalarımız, çalışma salonlarındaki işçiler, hatta genel olarak tüm işçilerimiz hakkında tamamen yanlış bir tablo çiziyor. Ayrıca, raporunuzu okuyan herkes gerçekte neyin peşinde olduğunuzu anlar: siyasi çalışmalarınızın eksikliklerini örtbas etmek.”

“Raporumda sadece durumu olduğu gibi anlattım, ne bir eksik ne bir fazla.”

“Siz bundan kime fayda sağlıyorsunuz Yoldaş Witte? Sizin gibi parti terbiyesi almış ve deneyimli bir adam! Geçmişte de kendiniz için zaten yeterince zorluk yaratmadınız mı?”

“Görüyorum ki sicil dosyamı benden daha iyi biliyorsunuz.”

Banggartz donup kaldı.

“O zaman siz de bileceksiniz ki, Yoldaş Banggartz, ben partide kendime kariyer yapmak için bulunmuyorum.”

Dr. Rottluff gözlerini yerdeki muşamba zeminde bulunan bir çatlağa dikti.

“Bilmek istiyorum,” dedi Banggartz boğuk bir sesle, “norm artışının gerekliliğini işçilerin önünde savunacak mısınız, savunmayacak mısınız?”

Witte, bir şey sinirlerini gerdiğinde kalçasında her zaman ortaya çıkan o keskin ağrıyı hissetti. Banggartz’ın bu sorusu, Yoldaş Dreesen’e raporunu göndermeden çok önce de kafasını meşgul ediyordu.

“Evet, nedir yanıtınız?”

Witte kendini Banggartz’ın oturduğu masaya doğru sürükledi.

“Normların artırılması gerekecek Yoldaş Banggartz. Mağara adamları arasında ilk mucit bir sopanın ucuna taş parçasını bağlayıp ilk baltayı yaptığından beri insanoğlunun çalışma normları öyle ya da böyle hep artırılmıştır.”

“Mağara adamının canı cehennem!” Banggartz kendini toparladı. “Benim için Merkez Komitenin sözü yeter. Yine de sonunda bizimle aynı fikirde olmanıza ve...”

“Fakat işçilerin norm artışları bu özel zamanda ve bu tarzda yapılamaz.”

Banggartz’ın alnındaki damarlar kabardı.

“Aslında sizden yarın, yani yıllık olağan etkinlik sırasında işçilere hitap etmenizi ve bu vesileyle norm artışlarının gerekliliğini vurgulamanızı istemeyi planlıyordum, ancak görünen o ki bu pek mümkün olmayacak.”

“Evet, pek mümkün görünmüyor,” dedi Witte.

“Demek, fabrikadaki Sendika Komitesinin başkanı, partinin kararlarına karşı çıkıyor; belki de göreviniz için hâlâ doğru adam olup olmadığınız sorusu üzerinde biraz düşünmelisiniz Yoldaş Witte.”

“Görevim gereği, yürütmeye çalıştığınız norm artışı politikasındaki hataların fabrikada çok kötü sonuçlar doğurmasını önlemeye yardımcı olabilirim.”

“O görevde kalıp kalmayacağınıza siz karar vermeyeceksiniz,” dedi Banggartz.

“Buna parti karar verecek,” diye onayladı Witte. “Sendika da tabii.”

Banggartz gülümsedi. “Umarım bu kararlarla ilgili herhangi bir hayale kapılmıyorsunuzdur?”

Witte ona dikkatle baktı. “Parti, Wilhelm Banggartz adında bir adamdan daha fazlasını kapsıyor.”

“Tüm bunları yaşamak zorunda mıyız?” diye sordu Dr. Rottluff acı içinde. “Bu işi hep birlikte halledemez miyiz?”

Witte yeniden ayağa kalktı: “Lütfen raporumu bana geri verir misiniz Yoldaş Banggartz?”

“Korkarım ki onu veremem,” diye karşılık verdi Banggartz, daktilo edilmiş sayfaları masasının çekmecesine yerleştirirken. “Çünkü ona ihtiyacımız olacak.”

*Demokratik Alman Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 28 Mayıs 1953 Tarihli
“Çalışma Normlarının Artırılmasına İlişkin Kararı”ndan.*

Demokratik Alman Cumhuriyeti’nde sosyalizm inşasının temellerinin atılmasına ilişkin olarak, Sosyalist Birlik Partisi İkinci Parti Konferansı tarafından kabul edilen ve tüm çalışan nüfus tarafından da memnuniyetle karşılanan karar, sosyalist sanayimizin güçlendirilmesini hedeflemektedir... İşçi sınıfının büyük bir bölümü, günümüzdeki çalışma normlarının genel olarak ilerlemeyi engellediğinin farkına varmıştır. Bu nedenle birçok fabrikada işçiler gönüllü olarak çalışma normlarını yükseltmeye başlamışlardır... Demokratik Alman Cumhuriyeti Hükümeti, çalışma normlarını yeniden gözden geçirip artırarak, aslında emekçilerin arzusunu yerine getirmektedir... Demokratik Alman Cumhuriyeti Hükümeti bu amaçla, kabinenin bakanları ve bakanlık müsteşarlarının yanı sıra fabrika yöneticilerinin de çalışma normlarının yeniden incelenmesi için gereken tüm önlemleri almasını zaruri görmektedir. Bu önlemlerin amacı, işgücü verimliliğini artırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek için çalışma normlarını gereksinimlere göre ayarlamak ve 30 Haziran 1953 tarihine kadar temel üretim alanlarındaki çalışma normlarında en az yüzde onluk bir artış sağlamaktır... İlgili bakanlıklar ve bakanlık müsteşarlıkları, her bir üretim tesisi için çalışma normlarının artırılmasına yönelik asgari rakamları belirleyecektir. Yeni ve daha yüksek çalışma normları, eski normların yeniden incelenmesi üzerine, her bir üretim tesisi için asgari –aşılmasa bile hiç değilse ulaşılabilecek– rakamlar olarak belirlenecektir... Çalışma normlarındaki tüm artışlar ilgili fabrika müdürü tarafından yazılı olarak onaylanacak, uygulamaya konulmadan önce kamuoyuna duyurularak tüm çalışanlar için bağlayıcı olduğu ilan edilecektir...

Almanya Sosyalist Birlik Partisi (SED) Merkez Komite Politbürosunun 9 Haziran 1953 Tarihli Bildirisinden.

SED Merkez Komite Politbürosu, 9 Haziran 1953 tarihli toplantısında, Demokratik Alman Cumhuriyeti Hükümetine bir dizi önlemin kabul edilmesini tavsiye etmeye karar vermiştir. Bu noktada, SED MK Politbürosu, geçmişte SED ve Demokratik Alman Cumhuriyeti (DDR) Hükümeti tarafından bir dizi hata yapıldığı gerçeğinden yola çıkmıştır. Bu hatalar, “Yemek Karnelerinin Kısıtlanması ve Terk Edilmiş Tarımsal Varlıklara El Konulması Kararnamesi”, tarımsal ürünlerin toplanmasına yönelik olağüstü tedbirler, vergilerin toplanmasına yönelik sıkılaştırılmış düzenlemeler ve benzeri bazı kararname ve yönergelerde ifadesini bulmuştur. Toplumun çiftçi, küçük esnaf, makine tamircisi, zanaatkar ve aydın kesimlerinin çıkarları ihmal edilmiştir...

Demokratik Alman Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 11 Haziran 1953 Tarihli Toplantısına İlişkin Tebliğden.

Bakanlar Kurulu 11 Haziran 1953 tarihli toplantısında, hükümetin ve devletin idari organlarının çeşitli alanlarda işlediği hataları düzeltmeye yönelik bir dizi tedbiri kabul etmiştir...

OLAY ÖRGÜSÜ

1

13 Haziran 1953, Cumartesi, Saat 19.00

WITTE yatağında yarı çıplak olarak yatıyordu, yastığı başının huzursuz hareketleri yüzünden ezilmiş haldeydi. Akşama doğru başlayan rüzgâr hiçbir ferahlık getirmemişti. Sokağın aşağısındaki bombalanmış harabeden kalkan toz zerrelere, sokak sesleriyle birlikte açık pencereden içeri giriyordu. Cumartesi gecesi bir meyhaneden bağırarak çıkan bir sarhoş, balkondan balkona birbirine laf yetiştirmeye çalışan birkaç kadın...

Witte'ye karşı bir kovuşturma başlatmaları çok muhtemeldi. Banggartz olası suçlamaları çoktan ima etmişti bile: parti kararlarına uymamak, parti disiplinini ihlal etmek, parti liderliğine duyulan güveni sarsmak... Ardından her şey bir kez daha gündeme getirilerek ortalığa saçılacaktı: Witte olayına dönüştürülen o sefil Kasischke olayına; anlaşılmasız nedenlerle itibarsızlaştırılmış eski yoldaşlarıyla olan ilişkilerine; ve nihayet Hitler öncesi döneme, yani gençlik günahı olarak sosyal demokrat toplu taşıma işçilerine karşı Nazi grev hattına katılmayı reddettiği zamana geri dönülecekti. Hayır, bu noktayı atlayacaklardı, çünkü bu arada, toplu taşıma grevinin bir hata olduğu sessiz sedasız kabul edilmişti.

Yataktan kalkmaya karar verdi. Çok yorgun bir yüz, gözlerinin altında gölgelerle aynadan ona bakıyordu. Uykusuz geçen saatler başını ağrıtmıştı; parmak uçlarını şakaklarına bastırdı, sonra şakaklarındaki ağarmaya başlayan saçlarını geriye doğru sıvazladı. Sadece kırk bir yaşındayım, diye düşündü; ama bir yılın on yıla bedel olduğu yıllar da olmuştu.

Akşam için bir planı olmamasına rağmen tıraş oldu. Odasını yandaki odadan ayıran ince duvardan, bir çekmecenin açılıp kapandığını duydu. Ardından genç kadının adımlarını dinledi. Adı Anna'ydı; Witte'ye bu odayı kiralayan Dul Bayan Hofer'in geliniydi. Bazen, örneğin bugün olduğu gibi, öksüren, esneyen ya da terliğini yere düşüren başka bir insanın yakınlarda olduğunu bilmek rahatlatıcıydı.

Elbette gidip Greta'yı ziyaret edebilirdi. Greta şaşırırdı ama pek bir şey demezdi; onu en azından içeriye, yemek ve çamaşır kokularının yayıldığı küçük dairesine davet ederdi. Çocuklar buna gerçekten sevinirdi, özellikle de şefkate aç olan küçük Claudia çok mutlu olurdu; oğlan, duygularını daha az belli ediyordu, ama o bile Witte'ye az çok bağlanmıştı. Zavallı çocuklar... Babaları, Witebsk yakınlarında bir yerde bir çatışma sırasında kayıplara karışmıştı, anne ise tüm gün VEB Merkur'da çalışıyordu. Witte ve Greta çalışma salonlarından, günlük hayatlarının kaygılarından, belki biraz da partiden konuşurlar, ama kişisel şeylerden özenle kaçınırlardı. Greta hiçbir zaman ondan bir şey istememiş, birlikte bir gelecekten söz etmemişti, yine de bu yakınlaşma Witte'ye fazla gelmeye başlamıştı, çünkü birdenbire bir sorumluluk hissetmişti, çünkü o çok iyi bir kadın, iyi bir yoldaş, sıcak ve anlayışlı bir insan olarak iyi bir kocayı hak ediyordu.

Witte yüzündeki tıraş köpüğü kalıntılarını duruladı. Greta bir keresinde aralarında konuştuktan sonra ona şöyle demişti: "En azından dertlerini benimle paylaşmayacak mısın?" Fakat Banggartz'la yaşadığı çatışmanın daha derin nedenlerini anlamasını sağlamak için Witte'nin kaç açıklama yapması gerekirdi? Ayrıca, siyasi bakışı bu denli yeni şekillenmekte olan bir kişinin düşüncelerine yeni bir belirsizlik getirmenin ne anlamı vardı? Zaten yarınki yıllık olağan etkinlikte onu nasıl olsa görecekti, mecburen görecekti.

Tıraş sonrası sürdüğü alkol yüzünü yakıyordu. Pantolonunun ütülenmesi gerektiğini düşündü. Çay demlemek için mutfığa giderken, Bayan Hofer'in gelini Anna ile neredeyse çarpışıyordu. "Özür dilerim," dedi. Yanından öylece geçip gitmeli miydi yoksa ona birkaç söz söylemeli miydi bilemiyordu. İnsanlarla dip dibe yaşıyorsu-

nuz ve onlarla neredeyse hiç konuşmuyorsunuz; belki de bu tümünden yanlıştı.

Anna güldü, gülüşünün tınısı kulağa çok hoş geliyordu. “Koridordaki ampul patlamış,” dedi, “kayınvalidem her şeyi tasarruflu kullanmaya çalışıyor.” Bu sözler Witte’ye, kocasını hiç görmemiş olmasına rağmen, genç kadının evli olduğunu hatırlattı.

Göz bebekleri yarı karanlığa alışmıştı. Anna’nın, elindeki çay kavanozuna ve içinde ekmek, tereyağı ve bir dilim salam olan tabağına baktığını gördü.

“Akşam yemeğim,” diye açıkladı.

Anna onun için mutfağın kapısını açtı. Witte ocağa doğru yürüdü ve çaydanlığı ocağa koydu. Anna çıkarken kapı aralığında bir an duraksadı.

“Siz yemeğinizi yediniz mi?” diye sordu Witte.

Anna başını salladı.

“Benimle bir fincan çay içer misiniz?”

Anna tekrar mutfağa girdi, “Yardımcı olmamı ister misiniz?” diye sordu.

“Tanrı aşkına, hayır, teşekkür ederim,” dedi Witte. Anna’nın ensesinde kıvrılan küçük tüyleri gördü. “Yedi yıldır yalnız yaşıyorum, suyu nasıl kaynatacağımı öğrendim.”

Anna dolaptan tabakları çıkardı, ikisi için masayı hazırladı. Havadan sudan konuştu, gittiği bir konserden bahsetti; ne yazık ki gün içinde bu tür şeylere ayıracak çok az zamanı vardı, müziği seviyor muydu, evet, seviyordu, modern, klasik, peki ya tiyatro? Çay demlenip hazır olana kadar yapılan sıradan konuşmalar...

Ardından Witte, Anna için bardağa çay koydu. “Yeterince koyu mu?”

Anna bir yudum aldı ve başını sallayarak onayladı.

O sırada, oturma odasından Dul Bayan Hofer’in rahatsız edici sesi yükseldi: “Anna, mutfakta ne yapıyorsun?”

Anna’nın yüzü asıldı. “Çay içiyordum,” diye karşılık verdi.

Dul kadın, yüzü gözü şişmiş, saçları kâğıttan bigudiler içinde, ayaklarını sürüyerek mutfağa girdi.

“İyi akşamlar Bayan Hofer,” diye selamladı onu Witte.

“İyi akşamlar,” diye yanıtladı dul kadın ve Anna’ya, “yürüyüşe çıkacağınızı söylemiştin sanırım!” dedi.

“Gelininizden benimle çay içmesini isteme cüretini gösterdim,” dedi Witte.

Dul kadın ona yan gözle baktı. “Bu evde gereğinden çok yiyeceği var,” dedi.

“Çalışıyorum ve yediğim yemeğin parasını da ödüyorum!” diyerek ayağa fırladı Anna.

Dul kadın, Witte’ye dönerek, “Siz, devlete ait bir perakende zinciri olan Ticaret Örgütü* mağazasında çalışmaya, çalışmak mı diyorsunuz?” diye sordu. “Bugünlerde artık kimse çalışmıyor. Eskiden durum farklıydı.” Ardından yine Anna’ya dönerek, “Ama Heinz geri döndüğünde sana söyleyecek bir çift sözü olacak ve sadece bu konuda da değil!” dedi.

Dul kadının dudakları incecik bir çizgi halinde büzüldü ve kadın, insanların başına bela edilen kiracılar hakkında bir şeyler mırıldanarak kapıyı arkasından çarpıp çıktı.

“Onun kusuruna bakmayın,” dedi Anna. “Yaşlı, hayal kırıklığına uğramış bir kadın.”

“Neden tekrar oturmuyorsunuz?” diyerek ekmek ve tereyağı ikram etti Witte. “Lütfen iştahımızın kaçmasına izin vermeyin.”

Fakat Anna sadece çay içmeye devam etti.

“Aklıma gelmişken,” diye sordu Witte, ekmeğine yağ sürerken, “kocanız nerede?”

Anna yanıt vermeye isteksizdi. “Bilmiyorum,” dedi.

“Öbür tarafta mı?” diye sordu Witte.

“Gerçekten hiçbir fikrim yok.”

“Peki ya o? O biliyor olabilir mi?”

“Sanırım biliyor, ama bana söylemiyor.”

“Her halükârda, onun çıkarlarını gözettiği anlaşılıyor.”

“Korkarım artık gitmem gerek.”

* HO (Handelsorganisation): Doğu Almanya’nın kuruluşundan kısa süre önce, 1948 yılında kurulmuş bir perakende zinciri. –çev.

“Sorduğum tuhaf sorular için özür dilerim,” dedi Witte. Anna’ya şöyle bir baktı. “İşlerinize karışmaya çalıştığımı düşünmenizi istemem.”

Anna’nın yüzünün geri kalanına göre çok yüksek bir alnı vardı ve koyu kahverengi gözleri hayli büyüktü. Yumuşak, dolgun dudaklara ve küçük, yuvarlak bir çeneye sahipti. Tuhaf orantılar, diye düşündü Witte, yine de insanı etkileyebilecek bir yüz.

“Çay için teşekkürler,” diyerek ayağa kalktı Anna.

“Fakat henüz bitirmediniz bile.”

“Sanırım size yardım etsem iyi olur,” dedi Anna ve Witte’nin yanıtını beklemeden tabakları ve fincanları toplayıp eviyeğe taşımaya başladı. Sonunda ikisi birlikte bulaşıkları yıkadılar, kuruladılar ve dolaba geri koydular. Witte’nin kafasının içindeki kasvetli baskı kaybolmuştu, ama dili de ansızın kurumuştu ve sesinin boğuk çıkmasından korkuyordu.

“Peki ya şimdi,” dedi gerçekten de kısık bir sesle, “ev işlerini de birlikte yaptıktan sonra?”

Anna kurulama bezini çengele astı.

“Yürüyüşe de birlikte mi çıksak?”

“Olabilir, havanın kararmasına daha vakit var,” dedi Anna.

Daire kapısının önünde buluştular ve merdivenlerden yan yana inmeye başladılar. Witte, bacağına yine kendisini rahatsız ettiğini Anna’ya belli etmemeye çalışıyordu. Oldum olası, kendisine bundan ötürü özenli davranılmasından nefret etmişti, ama Anna’nın adımlarını yavaşlatmasını da engelleyemedi.

“Bu tırabzanın da tamire ihtiyacı var,” dedi Witte. “Bütün ev dökülüyor.”

“Savaş işte,” dedi Anna aldırılmaz bir ifadeyle.

“Her şeyi savaşa bağlayamazsınız,” diyerek buna karşı çıktı Witte. “Pek çok şey de bize bağlı!” Sonra düşündü: Neden yine vaaz vermeye başladım ki?

Geçmeleri gereken bir avluda, ev kadınlarının solmuş halı ve kilimlerini dövdükleri bir düzenek ve içinden kokular yükselen çöp tenekeleri vardı. Bina blokunun bombalanmış ön kısmının kalıntı-

ları arasından sokağa doğru bir geçit açılıyordu; sarplaşmış yıkıntılarının içinde çalılar büyümüş, hatta körpe bir huş ağacı yetişmişti.

Anna'nın elini dirseğinin üzerinde hissetti. "Bacağınız," dedi Anna. "Yaralandınız mı?"

Gözlerinin önüne, bir kamyonun Mauthausen toplama kampındaki mahkûm arkadaşları tarafından yokuş yukarı sürüklenmeye çalışıldığı sırada, üzerindeki kaya yığınıyla birlikte arkadaşlarının zayıf ellerinden kayıp kendisine doğru yuvarlandığı o an geldi.

"Hayır," dedi, "bacağım kırılmıştı. Doktorların söylediğine göre kemik doğru dürüst kaynamamış."

Bir süre sonra Anna, "Neden yalnız yaşıyorsunuz?" diye sordu.

"Karım öldü," diye yanıtladı Witte, düşündüğünden daha hırçın bir sesle. Greta'dan hiç söz etmedi.

"Uzun süredir mi evliydimiz?"

"Onunla uzun süre yaşadım mı diye soruyorsanız, ne yazık ki hayır. Hitler bunun olmasına izin vermedi. Daha sonra, bir kez daha birlikte olduğumuzda ve hayat nihayet güzelleşmeye başladığında ise, o öldü."

Anna sessizdi. Witte, ona yandan göz ucuyla baktı, bluzunun altında belirginleşen göğüslerini gördü.

"Ben sizin hakkınızda bir şeyler duymayı tercih ederim," dedi Witte.

"Size anlatmak zorunda kalacağım şeyler muhtemelen hoşunuza gitmeyecektir."

"Neden?"

"Sanırım siz insanları... farklı bir bakış açısıyla yargılıyorsunuz."

"Ah, evet." Anna'nın neyi kastettiğini anlamıştı. "Buralarda yaşımanın nimetlerinden biri de bu. Başlarda, daha dün beni hiç te reddüt etmeden öldürebilecek ve ellerinden gelse yarın da aynısını zevkle yapabilecek insanlarla sürekli başa çıkamayacağımı düşünmüştüm. Ama zamanla buna alışıyorsunuz."

"Ben... Ben onlardan biri değilim."

"Elinizi tekrar koluma koyabilirsiniz," dedi Witte. "Benim için sakıncası yok."

Anna mahcup bir edayla güldü. “Ama ben de [savaşta] haklı olduğumuza inananlardan biriydim,” diye itiraf etti bir süre sonra. “Başka bir ideal yoktu ki. Daha iyisini nasıl bilebilirdik?”

“Özür dilemenize gerek yok.”

“Öyle mi?” Anna düşünceliydi. “Korkarım sizin gibi insanlar sadece varlığıyla bile ithamda bulunuyor.”

Witte yüzünü ekşitti. “Benim gibi insanların hepsi ölmüş olsaydı, çağdaşlarımızdan pek çoğunun kendilerini daha rahat hissedeceğinden eminim. Bizler fazlasıyla dayanıklıyız. Üstelik, insanların düşüncelerini değiştirmeye çalıştığımız için de rahatsız ediciyiz.”

“Öyle bir adam tanıdım,” dedi Anna gözleri parlayarak. “Onun olaylara bakışı ve konuşma tarzı öyle farklıydı ki, karşı çıksanız, direnseniz bile sizi kendisine çekerek etkisi altına alıyordu.”

“Ne zaman oldu bu?”

“Savaş bittikten kısa bir süre sonra.”

“Bana ondan söz edin.”

Witte iyi bir dinleyiciydi; insanlarla, onların duygularıyla, tepkileriyle ilgilenirdi.

Anna, Thüringen’in oyuncak üretimi yapılan küçük bir kasabasında, sıradan bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmişti. Etrafı ormanlarla çevrili olan kasaba, dağların arasında yer alıyordu ve tek geçim kaynağı oyuncak üretimiydi. Kasaba halkı yarım düzine küçük atölyede ya da evlerinde çalışıyor, çocuklar da parmaklarını düzgün bir şekilde bükebildikleri andan itibaren kendi paylarına düşeni yapıyordu. Üstelik bu yoksul insanlara, yazgılarında dünyayı yönetmenin bulunduğu söylenmişti. Birçoğu da buna inanmıştı, dünyanın geri kalanından bir şekilde üstün oldukları düşüncesi, tekdüze yaşamlarını katlanılır kılıyordu. Sonrasında ise yenilgi gelmişti.

“O zaman kaç yaşındaydınız?” diye sordu Witte.

“On yedi,” dedi Anna. “Ama on yedi yaşında da oldukça büyümüş olabilirsin.”

O küçük kasabada bir askerî hastane ve iyileşmekte olan hastalar için bir nekahet merkezi vardı. Bölgeyi ilk işgal eden Amerika-

lılar bu konuyla hiç ilgilenmemişlerdi, ancak Ruslar yönetimi ele geçirdiklerinde hastaneyi de kontrol altına almış ve yaralı Alman askerlerini iyileşene kadar kasaba sakinlerinin evlerine yerleştirmişlerdi. Anna'nın ailesinin küçük evine de yaşlı bir adam getirilmişti; çok zayıf, çok solgun, ama çok canlı, neredeyse hummalı biçimde hayat dolu bir adamdı. Onu dinleyen herkese, "Aslında çoktan ölmüş olmam gerekirdi, ama komünistler o kadar çabuk ve kolay ölmezler," diyordu.

Anna aniden konuşmasını kesti, çünkü Witte'nin de buna oldukça benzer bir şey söylemiş olduğunu hatırladı. Gerçi Witte o askere hiç benzemiyordu; asker kısa boyluydu, yüzünü kaplayan elmacık kemikleri ve oldukça düşük bir alnı vardı, iki adamın sadece konuşma tarzlarında belirli bir yakınlık bulunabilirdi.

"Benim yaşadıklarım birçok insanın başına gelebilir," demişti asker, fakat ayrıntıya girmemişti. Bununla birlikte, görüşlerini sık sık ve uzun uzadıya açıklardı. Anna'nın söylediğine göre, gidişattan ölümünün yaklaştığı anlaşılıyordu; öksürüyor, kan tükürüyor ve her geçen gün daha da zayıflıyordu. Ancak içindeki yaşama gücünü kaybetmediği sürece, etrafındaki dünyayla ilgilenmeye devam etmiş ve insanlara yaptıkları işler ve geleceğe yönelik fikirleri hakkında sorular sormuştu.

"Yatağımda uyuyanın bir komünist olduğunu öğrendiğimde o kadar öfkelen dim ki, ağladım," dedi Anna.

Zaten onunla gereğinden fazla da konuşmadığını söyleyerek devam etti. Fakat bir gün, evin hemen önünde askerin öksürük nöbetlerinden biri tutmuştu. Anna merdivenlerden yukarı çıkmasına yardım etmiş, artık askerin kaldığı çatı katı odasının kapısını açtığında, onun neredeyse odadaki hiçbir şeyi değiştirmed iğine hayretle tanık olmuştu; sadece bazı resimler artık duvarda asılı değildi, çekmeceli dolabın üzerinde ise birkaç yıpranmış kitap duruyordu.

"Hangi kitaplar?" diye sordu Witte.

"Daha sonra bazılarını okumama izin verdi. Adlarını hatırlamıyorum. Zaten içindekilerin de ancak yarısını anlayabildim."

"Peki size ne anlattı?"

Asker, işlerin onun için kolay olmadığını bildiğini söylemiş, fakat Almanlar savaşı kazansaydı her şeyin çok daha zor olacağını da eklemiş. Bu çelişki Anna'nın kafasını karıştırmış, daha fazlasını duymak istemiş, ancak gelen nöbet adamı çok yormuş. Anna uzak durarak onu yormamaya çalışsa da adam ona birkaç şey daha anlatmış. Üstelik, yanıtlarını almaya zorladığı sorular soruyor ve sonraki sorularını da onlara dayandırıyor. Mantığıyla ve kendi hayatından ve kasabadaki insanların hayatlarından aldığı örneklerle Anna'yı âdeta köşeye sıkıştırmış. Her yerde hissedilen yenilgiye karşı Anna'ya öğretilen ve onu düşünsel olarak koruyan büyük cümleleri kesip biçmekten hoşlanıyor gibiymiş.

“Sonunda,” dedi Anna biraz huzursuz bir sesle, “bana tutunacak hiçbir şey bırakmadı.”

Witte gülümsedi. “Ama siz bundan etkilenmeden, oldukça gamsız bir şekilde yaşamaya devam etmiş gibi görünüyorsunuz.”

“Gamsız mı?”

Küçük bir parka ulaşmışlardı. Yıkıntıların arasında düz, taze çimenlik bir alan. Bir banka oturdular; Witte gözlerini kapattı, oysa ufukta batmakta olan güneş artık onu kör edebilecek güçte değildi. Yakınlık hissettiği yanındaki genç kadının sözleri, kendisini bir kez daha çağlar boyunca süregelen o büyük insanlık zincirinin bir parçası olarak duyumsamasına neden oldu; bu zincire, o küçük kasabadaki küçük eve gelen ve son gününe kadar dünyayı değiştirmeye çalışan yaralı asker de dâhildi.

“Ertesi sabah ölmüştü,” dedi Anna. “Kış güneşi penceredeki buz çiçeklerinin arasından parlıyordu. Yatağıma uzanmış, ellerini dar göğsünün üzerinde kavuşturmuştu; sanki biri onu oraya yatırmak için önceden gelmiş gibiydi.”

14 Haziran 1953, Pazar, Saat 12.00

“Hadi Greta, dans edelim,” dedi Dronke.

Greta havasında değildi. Etrafındaki rengârenk elbiseler, erkeklerin pazar kıyafetleri, gürültülü müzik ve kahkahalar yalnızlık hissini daha da derinleştiriyordu.

“Bu bir vals!” dedi Dronke. “Surat asmayı bırak.”

Greta, Witte’yi görebilmek için etrafına bakındı. Witte göl kenarındaki bir masada oturuyordu; gömleğinin yakasını açmış, bazı iççiler ve eşleriyle bira içiyor, neşeli ve rahat görünüyordu.

“Peki o zaman,” dedi ve Dronke’nin onu o girdabın içine çekmesine izin verdi. Dronke’nin ondan bir buçuk baş daha yukarıda olan yuvarlak, iyi huylu yüzü, tempo tutma çabasıyla çizgilerle kaplandı, ayaklarını yere vururken iri omuzları bir aşağı bir yukarı hareket etti.

“Hâlâ onun yasını mı tutuyorsun?” diye sordu Dronke.

Greta bir anda temkinli davranmaya başladı. “Biz sadece iki yılın arkadaşız,” dedi.

“Çocukların için bir babaya ihtiyacın var.” Dronke ayaklarını yere daha sert vurdu ve onu çevirerek neredeyse Karlchen Mielich ve Paula ile çarpışacak hale getirdi. “Sen çekici bir kadınsın Greta, bir erkeğin isteyebileceği her şeye sahipsın.”

Bu, Greta’nın da inandığı bir şeydi. Entelektüel bir çaba göstererek Witte’ye bir şeyler ifade etmeye çalışmış, kurslara gitmiş, kitaplar okumuş ve Witte’nin kendisine dünya siyaseti ve toplumsal gelişimin karmaşık meseleleri hakkında anlattıklarını ezberlemişti. Ta ki bir gün, Witte’nin cüzdanında taşıdığı ölmüş karısının fotoğrafını bulana ve bir şok geçirene kadar... Onun hayatına uyum sağlamak için böyle biri olmak gerekiyor diye düşünmüştü. Ruth ince kemikli, zarif, gözleri hem bilge hem de biraz hüznü bir bakışa sahip bir kadındı. Witte, sorduğu soruya yanıt olarak Ruth’un öğretmen olduğunu, ancak Naziler tarafından, öncelikle yarı Yahudi olduğu için, ikincisi de siyasi görüşleri nedeniyle işinden kovulduğunu söylemişti.

“Örneğin Roeder,” dedi Dronke. “Roeder de senden çok hoşlanıyor.”

“Arkadaş kalalım Greta,” demişti. “Sana büyük saygı duyuyorum, sen harika bir insansın ama bu birlikte bir yaşam kurmak için yeterli değil. Bu kimsenin suçu değil, denemediğimizi söyleyemezsin. Fakat sadece çocukların iyiliği için bile olsa, birkaç ay sonra bitirmektense şimdi bitirmek daha iyi.” Müzik kulaklarında bangır bangır çınılıyordu, ama onun sakin, dostane ve sempatik konuşma tonunu hâlâ duyabiliyordu.

“Yüzünün sağ tarafı,” diyordu bu sırada Dronke, “tamam, savaş bu; ama ya sol tarafı! Keşke ben de Roeder’in sol tarafının yarısı kadar iyi görünseydim.”

Son bir trompet nağmesiyle birlikte orkestra müziği sona erdi. Dronke kıpırdamadan durdu, ağır ağır nefes alıyordu. Greta güldü. “Neden beni evlendirmek istiyorsun? İhtiyaçlarımı kendim karşılayabilirim.”

Fakat Greta, göl kıyısına doğru inerken, masalarında bira içenlerin ve sosis yiyenlerin arasında o kadar da kendinden emin hissetmedi. Masaların ötesinde, sallantılı iskelede demirlemiş iki beyaz gezi teknesi, *Titania* ve *Urania* vardı, onların da ardında, içlerinden geçerek geldikleri sular pırıl pırıl parlamaktaydı: yazın bir pazar günü gezintiye çıkmış olan işçiler.

Greta kendini toparladı ve Witte’nin oturduğu masaya doğru döndü. Witte sandalyesini çekip onunla birlikte oturmasını istedi ve önüne de bir bardak bira koydu. Birisi kâğıttan şapkalar dağıtıyordu; Greta, kulaklarına kadar inen büyük bir amiral şapkası aldı. Ardından: “Bir sorun mu var?” dedi. “Bugün Banggartz’ın konuşacağını duydum. Neden sen konuşmuyorsun?”

“İşbölümü,” dedi Witte. “Ben yemek fişlerini dağıtıyorum, o da konuşmayı yapıyor.”

Tamir atölyesinden İhtiyar Schreyer homurdandı; Roeder yüzünün sol tarafını buruşturdu. Birden Kallmann da ortaya çıktı, güneşten yanakları al al olmuştu. Üzerinden iyilik akıyordu. Kadehini kaldırarak herkesin duyabileceği şekilde konuştu: “İşte bizim Witte’miz, adam gibi adam, gerçekten iyi bir insan!”

Witte kadehini masaya bıraktı.

“Bu ani çıkış da niye?”

“Öyle işte,” dedi Kallmann, “öylesine...” Sonra oradan uzaklaştı.

Dr. Rottluff masaya yaklaştı, son derece içtenlikli bir tavırla Witte’nin elini sıktı, herkesi selamladı ve karısını tanıttı. İki sandalye getirildi. Havadan, tekne gezisinden ve oturacak yer bulmak için sıkışmak gerektiğinden bahsedildi, ama yakın oturmak gerçekten dostça bir ortam yaratıyordu, değil mi? Bayan Rottluff çiçek desenli bir elbise ve beyaz yaz eldivenleri giymişti.

Bir trompet sesi duyuldu.

“Dostlarım ve işçi arkadaşlarım!” Konuşan, Yedinci Salon’un işyeri sendika temsilcisi Leonhard Lehnert’ti.

Karton kutular taşınıyordu. Trompet bir kez daha öttü.

Lehnert başındaki kâğıt şapkayı çıkardı ve gümüş rengi saçlarını elleriyle geriye doğru sıvazladı: “Dostlarım ve işçi arkadaşlarım! VEB Merkur yönetimi, parti örgütümüz ve sendikamız adına, hepinize yıllık yaz etkinliğimize ve vapur gezimize hoş geldiniz diyorum...”

Witte kendisine yöneltilen bakışları fark etmemiş görünüyordu. Lehnert konuşmaya devam etti:

“... ve hepinizin hoşça vakit geçirmenizi diliyorum. Umarım hepiniz yemeğin, içkinin, dansın ve şarkıların tadını çıkarırsınız.”

Greta, Witte’nin elini tuttu ve ani bir hareketle sıktı.

“Şimdi de,” diye seslendi Lehnert, “eğlencemize geçmeden önce, sizin için birkaç sürprizimiz var.”

Karton kutular tek tek açılmaya başladı. İçlerinden henüz şişirilmemiş balonlar, parlak renkli karton trampetler, elde çevrildikçe ses çıkaran tahta çingıraklar ve her türden gürültü çıkaran oyuncak ile eğlencelik eşya ortaya saçıldı. Witte’nin Banggartz’ın konuşmasının kabul görüp görmeyeceği konusunda kuşku vardı. Banggartz, koyu renk takım elbisesi ve elinde konuşma notları olduğu anlaşılan kâğıtlarla gazinonun bulunduğu yere doğru yaklaştı. Sürpriz eşyanın dağıtımı hâlâ devam ediyordu. Lehnert, Banggartz’ın yanına gitti; ikisi fısıltıyla konuştu, sonunda Banggartz